

KRYTERIA OCENY PRZEWODÓW HABILITACYJNYCH PRZEPROWADZONYCH NOWYM TRYBEM

Rudolf Michałek - czł. rzecz. PAN

Katedra Inżynierii Rolniczej i Informatyki, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

Streszczenie: Od roku 2005 obowiązuje znowelizowana Ustawa o Stopniach i Tytułach Naukowych. Istotna zmiana dotyczy przeprowadzenia przewodów habilitacyjnych. Po kilku latach jej funkcjonowania Centralna Komisja przeprowadza ocenę jej funkcjonowania wg ustalonych kryteriów. Praca niniejsza stanowi wytyczne do przeprowadzenia takiej oceny.

Słowa kluczowe: nauka, habilitacja, ocena

Cel i okres opracowania

Zmodyfikowana Ustawa o Stopniach i Tytułach wprowadziła daleko idące zmiany w trybie przeprowadzenia przewodów habilitacyjnych. Główne zmiany dotyczą trybu powołania recenzentów a przede wszystkim faktu, że podjęta przez radę przeprowadzającą przewodów uchwała o nadaniu stopnia doktorowi habilitowanemu jest prawomocna z chwilą podjęcia. Oznacza to, że nie podlega zatwierdzeniu przez Centralną Komisję (CK). W tych warunkach obowiązki CK sprowadzają się do wyznaczenia dwóch recenzentów w samym przewodzie. Jest za krótki czas na analizę i ocenę, czy nowy tryb przeprowadzenia przewodów habilitacyjnych podniesie, czy raczej obniży poziom naukowy habilitacji. W początkowym okresie czasu, większość oceniających skutki zmienionej Ustawy raczej sądziła, że poziom habilitacji się obniży. Taka opinia wynikała z przekonania, że brak nadzoru merytorycznego nad przebiegiem przewodu i nadawaniem stopni doktorowi habilitowanemu obniży wymagania merytoryczne ze strony recenzentów, zwłaszcza w stosunku do oceny dorobku naukowego. W toczącej się dyskusji nie uwzględniono jednak istotnego momentu, że w zmienionych warunkach, po wprowadzeniu modyfikacji ustawowych, pozostanie nadzór CK, nie tyle w odniesieniu do każdego pojedynczego przewodu i osoby, której nadano ten stopień, ale do całej rady przeprowadzającej całość postępowania. Obowiązkiem zatem CK jest dbanie o należyty poziom naukowy i przestrzeganie wszystkich przepisów ustawowych jak i zarządzeń wykonawczych resortu nadzorującego naukę a także wytycznych Komisji. Dla realizacji narzuconych Ustawą obowiązków CK dokonuje okresowych ocen wszystkich przeprowadzonych przez poszczególne rady przewodów. Takie oceny dokonuje się po conajmniej 6-ciu zakończonych przewodach habilitacyjnych. Przed podjęciem oceny poszczególne sekcje CK przyjęły zasadnicze kryteria, w oparciu o które dokonywane będą oceny [Wytyczne 2007]. W tabeli 1 przedstawiono wszystkie krajowe ośrodki naukowe, mające uprawnienia do nadawania stopni naukowych doktorowi habilitowanemu w dziedzinie nauk rolniczych w dyscyplinie inżynieria rolnicza. Przedstawione tam

wielkości wyrażają liczby przeprowadzonych nowym trybem przewodów, a w następnej kolumnie informacje o przewodach dla osób z zewnątrz ośrodka. Celem niniejszego opracowania jest zapoznanie całego środowiska krajowego inżynierii rolniczej z kryteriami oceny, wraz z komentarzem, co może być cenną informacją zarówno dla samych rad przeprowadzających przewody, jak również dla osób ubiegających się o stopień doktora habilitowanego.

Kryteria oceny przewodów i ich analiza

Liczba przeprowadzonych przewodów i ich okres trwania

Wskaźnik powyższy dotyczy aktywności samej rady w przeprowadzeniu przewodów habilitacyjnych, ale także jej udziału na rzecz promocji kandydatów z zewnątrz. Istotnym momentem oceny jest długość czasookresu trwania przewodu i ewentualne przyczyny jego przedłużenia. Dotyczy to sprawności działania komisji i oczekiwania na recenzje, a także czasu podejmowania decyzji przez CK. Chodzi o wyznaczenie dwóch recenzentów.

Kompetentność rady w zakresie przeprowadzonego przewodu

Ten miernik dotyczy kompetentności, zarówno od strony merytorycznej jak i formalnej. Każda rada posiada uprawnienia w konkretnej dyscyplinie naukowej, a ze względów formalnych musi odpowiadać także wymogom formalnym odnośnie liczby uprawnionych do podejmowania decyzji i posiadających tytuł lub stopień doktora habilitowanego. Ustawa stanowi, iż w momencie obniżenia stanu ilościowego kadry poniżej określonego minimum, rada automatycznie traci uprawnienia do przeprowadzenia przewodów.

Wnikliwość i rzetelność oceny dorobku i rozprawy

W tym kryterium chodzi zarówno o ocenę dorobku naukowego i rozprawy we wstępnym protokole przez powołane komisje wydziałowe jak i wszystkich powołanych recenzentów. Zgodnie z wymogami ustawy ocenie podlega dorobek naukowy łącznie, ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięć po doktoracie, jak również wartość rozprawy habilitacyjnej. Wymogi ustawowe nie dotyczą oceny osiągnięć dydaktyczno-wychowawczych oraz organizacyjnych. To kryterium sprawdza się w pewnym sensie do oceny protokołu komisji jak i wszystkich recenzji. Zwraca się uwagę, czy dobór recenzentów był prawidłowy, zarówno ze względu na ich kompetencje merytoryczne jak również formalne pod kątem ich współautorstwa w dorobku habilitacji. Ewentualne współautorstwo w osiągnięciach publikacyjnych wyklucza recenzentów z oceny.

Ocena rozprawy habilitacyjnej

Rozprawa habilitacyjna może stanowić samodzielne dzieło habilitanta przedstawione w formie monografii, bądź też może stanowić cykl monotematycznych oryginalnych publikacji naukowych. W obu przypadkach ocenia się, czy przedłożona rozprawa jest samodzielna, oryginalna i stanowi znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej. W przypadku monografii należy zwrócić uwagę na możliwość popełnienia autoplagiatu,

z którym mamy do czynienia, gdy część prac z dorobku naukowego zostanie powtórnie wykorzystana w rozprawie stanowiącej pracę habilitacyjną. W sytuacji habilitacji w oparciu o cykl prac monotematycznych, wszystkie pozycje wchodzące w ten cykl muszą być wyłączone z dorobku naukowego. Ważnym jest także zwrócenie uwagi na rangę czasopism, w których prace zostały opublikowane.

Ocena dorobku naukowego

Ten punkt jest bardzo trudny do oceny, gdyż wymogi ustawowe bardzo ogólnie określają, że ma stanowić znaczne powiększenie osiągnięć habilitanta. Nie ma jednoznacznych kryteriów ilościowych oceny dorobku. Należy jednak pamiętać przede wszystkim wartość merytoryczną zgromadzonego dorobku publikacyjnego i wdrożeniowego jak i rangę czasopism, w których został on upowszechniony. Pewne wskazówki w tym zakresie przedstawiłem w oddzielnym opracowaniu [Michalek 2002]. Zasadniczym błędem popełnionym w tym punkcie przez recenzentów jest przesadna kwantyfikacja osiągnięć w stosunku do wartościowania. Dlatego przypomnę podstawową zasadę logiczną [Pele 1996], że dużo prac złych jest znacznie gorzej niżeli mało, bo bilans ujemny jest wówczas większy.

Trafność wyboru recenzentów

W tym przypadku dobór recenzentów jest dwuetapowy. W pierwszym etapie sama rada powołuje dwóch, w drugim zaś dodatkowych dwóch dodaje Centralna Komisja. Stąd też odpowiedzialność za trafność doboru spada na równi na radę przeprowadzającą przewod jak i Centralną Komisję. W postępowaniu habilitacyjnym wszyscy czterej recenzenci są niezależni i traktowani na równi. Trafność doboru recenzentów określa się na podstawie ich kompetencji zawodowych w stosunku do ocenianej rozprawy i całego dorobku. Ważnym jest, aby recenzje obejmowały kompleksową ocenę, były wnikliwe i rzeczowe, a nie stanowiły streszczenia pracy. Końcowe konkluzje muszą wynikać z przesłanek zawartych w treści recenzji. O dopuszczeniu habilitanta do kolokwium decyduje rada. Wymaga się aby zarówno przy podejmowaniu uchwały o dopuszczeniu do kolokwium, jak i w samym kolokwium uczestniczyli wszyscy czterej recenzenci. Stąd też zaleca się, aby dopuszczenie było w tym samym czasie, co kolokwium. Istnieje wtedy możliwość bezpośredniej dyskusji pomiędzy recenzentami a habilitantami w sprawach spornych wykazywanych w recenzjach.

Zakres kolokwium habilitacyjnych

Zakres pytań na kolokwium obejmuje całą dyscyplinę naukową, w której jest nadawany stopień doktora habilitowanego. Pytania nie powinny dotyczyć samej rozprawy, ewentualne wątpliwości należy wyjaśnić przy podejmowaniu uchwały o dopuszczeniu do kolokwium. W zasadzie nie ma ograniczeń co do liczby pytań. Jest zasadą, że kolokwium rozpoczynają recenzenci. Niewskazane jest wcześniejsze ustalenie pytań z habilitantem. Zaleca się także, aby wcześniej przedstawić wszystkie pytania, aby w trakcie udzielania odpowiedzi habilitant miał możliwość łączenia odpowiedzi na zbliżone pytania. Na zakończenie kolokwium dziekan (prowadzący kolokwium) może zwrócić się do pytających, czy nie mają dodatkowych pytań, nie może natomiast w obecności habilitanta prosić o ocenę odpowiedzi. Ocena odbywa się w czasie jego nieobecności, przed podjęciem uchwały o przyjęciu bądź nie przyjęciu kolokwium.

Ocena wykładu habilitacyjnego

Wykład stanowi jeden z etapów przewodu habilitacyjnego aczkolwiek nie podlega on oddzielnej ocenie. Ważnym jest, aby jego temat mieścił się w dyscyplinie naukowej, ale równocześnie nie dotyczył problematyki rozprawy habilitacyjnej. W zasadzie po przyjęciu jednego z trzech tematów winno podać się habilitantowi orientacyjny czas jego trwania, aby mógł sobie ustalić właściwe proporcje w czasie. Przerwanie w dowolnym czasie jest niewskazane, gdyż nie ma możliwości ocenić struktury wykładu. Istotą wykładu akademickiego jest nawiązanie do najnowszej literatury i wskazanie horyzontów czasowych rozwoju danej problematyki. Wykład w żadnym przypadku nie może być instruktorem. Po wykładzie podejmuje się ostateczną decyzję o nadaniu stopnia doktora habilitowanego, która jest już wiążąca z chwilą podjęcia.

Ocena doboru komisji

Do każdego przewodu habilitacyjnego winna być powoływana oddzielnie komisja, co oznacza, że nie może ona działać stale w czasie kadencji. Każdorazowo jej skład winien być ustalony w oparciu o kompetentne osoby, najbliższe związane fachowo z pracą i dorobkiem. Z reguły powołuje się komisję 5-osobową. Wybór komisji stanowi pierwszy etap habilitacji przed otwarciem przewodu. W oparciu o jej protokół rada podejmuje uchwałę o otwarciu bądź nie otwarciu przewodu. Protokół komisji nie jest decydującym dla rady. Winien zawierać informacje o dorobku naukowym habilitanta, jego ilości i jakości oraz przynależności do określonej dyscypliny naukowej. Komisja winna także wydać wstępną opinię o rozprawie habilitacyjnej. Najważniejszym stwierdzeniem winno być, czy podejmująca przewód rada jest kompetentna do jego przeprowadzenia. W końcowym stwierdzeniu, komisja winna zaproponować dwóch (lub więcej do wyboru) kandydatów na recenzentów. Członek komisji nie może być recenzentem. Nie może nim być także promotor rozprawy doktorskiej ani współautor prac.

Ogólna ocena całego przewodu

W oparciu o wszystkie wcześniejsze omówione kryteria opiniodawca Centralnej Komisji ma wydać opinię, czy wszystkie etapy przewodu habilitacyjnego zostały przeprowadzone zgodnie z wymogami ustawowymi, zarządzeniami wykonawczymi ministra oraz wytycznymi CK.

Końcowa opinia opiniodawcy

Ma dotyczyć wniosku dla CK odnośnie prawidłowości bądź niezgodności przeprowadzenia przewodu. Z reguły opiniodawca ocenia sześć rozpraw i na ich indywidualnej ocenie opiera końcowy wniosek, który może być jednoznacznie pozytywny bądź też zawiera uwagi krytyczne, ale nie dyskryminujące radę. Może też zaproponować w przypadku negatywnej opinii:

- ograniczenie uprawnień – wówczas każda uchwała o nadaniu stopnia doktora habilitowanego podlega zatwierdzeniu przez CK,
- odebraniu uprawnień.

Podsumowanie

Procedura przeprowadzenia przewodów habilitacyjnych wg nowego trybu trwa od 3 lat. W ostatnim roku nastąpiły pierwsze oceny rad w oparciu o pierwszych sześć przewodów. Wszystkie opinie były pozytywne, w tym jedna dla Rady Wydziału Inżynierii Produkcji Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie. Wszystkie też zawierały pewne uwagi krytyczne, które głównie dotyczyły:

- przypadkowego doboru komisji,
- zbyt uproszczonych pierwszych i przesadnie rozbudowanych drugich protokołów komisji,
- zawężenie zakresu pytania na kolokwium do obrony pracy,
- pokrywanie się tematów wykładów habilitacyjnych z problematyką rozpraw.

W miarę przybywania nowych przewodów CK będzie stopniowo oceniała kolejne rady.

Bibliografia

- Michalek R.** 2002. Uwarunkowania naukowego awansu w inżynierii rolniczej. PTIR. Kraków. Monografia. ISBN 83 – 905219-7-0.
- Pele J.** 1996. Kryteria oceny naukowej. Wytyczne Centralnej Komisji w/s oceny przewodów habilitacyjnych 2007. Maszynopis do użytku wewnętrznego.

CRITERIA APPLIED TO RATE HABILITATION PROCEDURES CARRIED OUT IN THE SCOPE OF A NEW SYSTEM

Abstract. An amended Law on Academic Degrees and Titles has been in force since 2005. An essential change concerns habilitation procedures. After several years of its functioning, Central Commission now evaluates its functioning according to predetermined criteria. This paper provides guidelines how to carry out rating like this.

Key words: science, habilitation, rating

Adres do korespondencji:

Rudolf Michalek; e-mail: rmichalek@ar.krakow.pl
Katedra Inżynierii Rolniczej i Informatyki
Uniwersytet Rolniczy w Krakowie
ul. Balicka 116B
30-149 Kraków

